

Разговор с писателя Петър Бобев

ПРИКЛЮЧЕНИЯ-ФАНТАСТИКА-СЪВРЕМЕННОСТ

Замисълът на този разговор е не да бъде представено творчеството на известния и плодовит български писател Петър Бобев, автор на близо три десетки приключенски и научнофантастични книги, а да бъде разкрито богатството, да бъдат изтъкнати възможностите на два жанра, така обичани от съвременния читател. Разбира се, ще се види, че това става през призмата на собствената практика, на едно веруя, което неусетно се е изградило в дългогодишните бдения над белия лист. Бобев естествено се е обръщал към някои теоретични изследвания на тези жанрове, но в крайна сметка е изкристализирала собствената му позиция, изстрадана при изграждането на редица сюжети, хипотези, герои...

=====

— Едно наше издателство вече години наред пуска книги, обединени в библиотека „Приключения и научна фантастика”. Друго съвсем наскоро започна библиотека, озаглавена само „Фантастика”. Без съмнение в тези поредици бихме открили и „чисто” приключенски, и „чисто” научнофантастични произведения. Но сред тях има и такива, в които приключенското начало съжителствува с фантастиката, с хипотези, изградени върху научни факти в предполагаемото им развитие. Но преди да стигнем до „обединението” на жанровете, нека най-напред да ги разграничим. И така – в какво виждате същността на приключенския жанр?

=====

— В особеното въздействие върху читателя, особено върху по-младия. Прав е Волтер – има само два вида книги: хубави и скучни. При създаването именно на хубавите книги приключенският жанр има свой голям дял. Той е като буен порой – ако го оставим на произвола, може да нанесе непоправими пакости, ако обаче бъде укротен от разума, е в състояние да върши чудеса. И вместо да го отхвърляме или да се правим, че не го забелязваме, не е ли по-добре да канализираме стихийната му сила? В борбата за спечелване сърцата на читателите, особено на подрастващите, е наложително да бъдат пуснати в действие всички оръжия. Не са достатъчни само т.нар. „сериозни” жанрове. Да не повтаряме грешката на Наполеон, който отказал проекта на Роберт Фултон за подводница, подхвърляйки високомерно: „Стига ми моята артилерия!”. А се оказало, че не стигала...

Аз виждам в изключителността ключ към сърцето на читателя. Изключителен образ, изключителна идея, изключителен сюжет... Успеем ли да отключим това сърце, после по-лесно можем да прокараме поуката, идеята, морала си.

Ако се позамислим, ще си припомним, че в класическата литература — от най-древния епос до наши дни — е налице приключенският елемент. В истинската художествена приключенска книга преобладава интересният, увлекателният сюжет. Без такъв сюжет бихме могли да кажем: има струпани тухли и вар, греди и керемиди, но сграда няма...

=====

— Някои противопоставят приключенския жанр на съвременната тема. Какво мислите по този въпрос?

=====

— В никакъв случай не приемам това противопоставяне! Нима разузнавачите и криминалистите не се занимават с нашата съвременност, и то в нейните най-драматични прояви? Неколцина от талантливите наши писатели успяха да утвърдят този жанр и затова сме им особено задължени... Нима далечните страни с присъщите им расова, религиозна и класова дискриминация, с настъплението на неоколониализма не са в съвременната тема? Съвременността пронизва всяка наша творба – искаме или не искаме – безразлично кога се развива действието: в миналото или в бъдещето, в Кремиковци, в Нова Гвинея или в Космоса... Но особено важно е повествованието да е наситено с наше, съвременно звучене, да бъде изградено въз основа на съвременни научни и хуманистични позиции.

Приключенският жанр е почвата, върху която също може да разцъфти социалистическият хуманизъм. Той дава възможност да бъдат изваяни образи на обаятелни герои, които да се запечатат в съзнанието на читателя със своята човечност за цял живот...

=====

— Понеже говорите за човечност на образа, бих ви насочил към одухотворяването, към „очовечаването” на някои образи — животни от вашата собствена практика например: кашалотът Свирепия, белият делфин от „Белият лощман”, октоподът от „Теао Немия”, лъвицата Симба, на кашалотите и свръх-калмарите Белязания, Едноокия, Четириногия от „Светещата гибел”... Явно, че имате някои предпочитания, някои съображения по този повод...

=====

— Така е. Но да оставим моята скромна практика. В романите на Джек Лондон и в разказите на Йордан Йовков с герои-животни откривам повече хуманизъм, отколкото в много книги, където се подвизават хора-зверове. По-добре да се антропоморфизират животните, отколкото да се анимализират хората. Може да се спори с ония учени, които признават висшата психична дейност единствено на човека, а на клетите животни отреждат инстинктите и условните рефлексии. Науката зоопсихология напоследък открива все повече такива психични прояви и у по-низшите същества: разсъдъчни, волеви, емоционални. Доскоро се смяташе, че втората сигнална система е водоразделът между животното и човека. Обаче опитите с маймуни, научени да си служат с жестовия език на глухонемите, подхвърлиха на съмнение и това твърдение.

=====

— И тук като че ли опираме вече до фантастиката. Как разбирате този жанр, какво е отношението ви към него?

=====

— Фантастиката води началото си още от първобитните човешки общества, където са се зараждали митовете — първообразите на фантастиката. Оттогава насам „нормалната“ литература и фантастиката вървят една до друга, взаимодействуват си, допълват се, задоволяват всяка по своему най-възвишените човешки нужди. Особено ги сближава наличието на художествената измислица, която в някои жанрове е недопустима (мемоар, пътепис). Но която е основа на фантастиката. Именно по такива съображения някои се отнасят скептично към нея. Защото авторът описвал събития, на които не бил присъствувал, които не бил видял. Ала историята ни дава доста опровержения на подобен скептицизъм. Нека да спомена само Омир, който не е участвувал в Троянската война, и Данте, който, разбира се, не е ходил в ада...

Мнозина не забелязват многообразието на отделните фантастични творби, а смесват всичко в един общ куп – фантастика. Докато в действителност този огромен и неизчерпаем раздел на литературата от своя страна съдържа в себе си безброй видове и жанрове: легендата, приказката, фантастичната поезия, хумореската, памфлета и всяка белетристика.

Съществуват два основни раздела в тоя жанр. При единия фантастичният елемент не е подчинен на никакви научни изисквания, а при другия е съобразен изцяло с допустимите за сегашното състояние на научната мисъл предположения. Така да се каже: „чиста“ фантастика и научна фантастика. „Чистата“ фантастика е една от най-древните естетически изяви на човека, казано без преувеличение, създала най-значителното в областта на литературното творчество: от митологията на първобитните племена, през древноиндийския епос „Махабхарата“, „Илиада“ и „Одисея“, „Песента на нибелунгите“, епоса за Садко, песните за Роланд и за Крали Марко, та до по-късните гениални произведения - „Божествена комедия“, „Фауст“, „Дон Жуан“, „Пътванията на Гъливер“...

Научната фантастика е по-млад жанр. Като оставим настрана някои единични опити преди това, за неин най-ярък представител бихме могли да посочим стария вълшебник Жул Верн. Особено бурно развитие тя получи през последните десетилетия, което е напълно естествено и обяснимо.

Ако сме убедени, че изкуството представлява отражение на действителността, тогава, желаем или не желаем, ние сме длъжни да приемем извода, че научно-художествените произведения, в частност научната фантастика, са литературата на бъдещето, тъй като ни е добре известно с какви темпове науката навлиза, в живота ни.

Докато основата в научно-художествената литература (мемоари, пътеписи, есета и др.) е безспорно установеният факт, в научната фантастика целият ход на събитията, сюжетът и вълненията на героите се привеждат в действие от някакво още недоказано научно предположение. За нейно ядро служи известна загадка, природна тайна, която се разкрива в повествованието с помощта на съществуваща или създадена от автора хипотеза. И което е особено важно — най-правдоподобно следва да звучи именно фантастичното начало, мотивирано убедително с научни доводи.

Научната фантастика позволява на автора да пренесе героите си в пространството и времето, да ги поставя в миналото и в бъдещето, да ги среща с разумни същества, чрез чиито уста да разкрива бляновете си не толкова за по-съвършена техника, колкото за по-възвишена етика, да утвърди увереността си в прогреса.

За някои научната фантастика е равнозначна едва ли не само на полетите в Космоса. Други я смесват с футурологията. Всъщност нейният обсег е много по-широк, практически неизчерпаем. Въоръжена със съвременните научни хипотези, тя прониква мислено в миналото на планетата, в еволюцията на живота, в дебрите на историческите догадки, навлиза в тропическите джунгли, в морските дълбини, в земните недра — места, където се крият не по-малко неразгадани тайни, отколкото в Космоса.

Научната фантастика може да използва всякаква научна идея: космогонична, геологична, биологична, математическа, историческа, психологическа, етична... Всъщност научната фантастика – това е литература на мечтанието, на дръзкия полет на човешкото въображение, на порива към знание. Тя разширява миогледа ни, вдъхва ни вяра в безграничните възможности на човешкия гений. При нея постигат примирение две на пръв поглед изключващи се начала: сухото знание и лиризмът, осъществява се в художествена форма своеобразно единство на противоположностите. Всъщност за младежкия дух това е лесно обяснимо – поривът за знание избуява сред нежните чувства и мечтите. Днес науката със своите замайващи постижения ражда романтиката на века, романтиката на откритието за разлика от някогашната романтика на конквистадорите и колонизаторите.

=====

— **Бихте ли споделили нещо около оценката на тази литература в практиката на нашата критика?**

=====

— Както вече се каза по друг повод от Румяна Узунова, твърде епизодично се пише за тази литература, а специализиралите се критици в тази област у нас се броят на пръсти. Бих добавил, че нашите литературоведи в болшинството си не са подготвени за анализ на научната фантастика. Обикновено те с е занимават само с формата на творбата, докато в случая същността е в някакъв научен проблем. За да се схване тази същност, е нужна подготовка в областта на точните науки. Все пак да не забравяме, че научната фантастика цели да популяризира научни проблеми с художествени похвати. Между другото такъв поглед е нужен вече не само на тези, които ще правят анализ на тази литература. Пред призрака на надигащата се екологична криза всеки културен човек е длъжен да познава поне основните положения на естествознанието. Най-малко да е наясно какво означават понятия като биоценоза, екология, взаимоотношения между биосфера и техносфера...

Обикновено обвиняват научната фантастика в липса на ярки образи, т.е. че в редица произведения главните герои не са обрисувани добре. И понякога за това има достатъчно основания. Но не трябва да забравяме, че тук много често главните герои изразяват някаква научна хипотеза.

Понякога някой снизходително се съгласява, че наистина има нужда от такава литература, но бърза да добави, че за целта е по-добре да превеждаме чужди автори.

=====

— **Споменахте „чужди автори”. Наистина българският читател е запознат с доста от тях. Вие кои предпочитате?**

=====

— Всеки си има своите предпочитания. Аз също не правя изключение. Допада ми Жул Верн дори и с неговите вече остарели научни обоснования, Допада ми Александър Беляев, възхищавам се от Иван Ефремов. Трудно приемам някои западни автори с техния песимизъм, с техните ужасяващи прогнози и невяра в човека. Може би са честни автори, но с оформен при други условия миоглед.

Научната фантастика е младо изкуство, още незасегнато от болезненото чувство на самоизчерпване, и няма нужда да се „освежава” с ужаси, с бруталност, с оригиналничене и остроумничене. В това отношение съветската фантастика – поне това, което досега съм чел – остава вярна на здравите научнореалистични позиции. И това е, което ми вдъхва надежда.

=====

— **Може би накрая ще кажете нещо като пожелание?**

=====

— Смятам, че научната фантастика е предназначена да изиграе особена роля в най-важния за човечеството проблем – в борбата за опазване на Великото равновесие в Природата, което вече е сериозно застрашено. Днес се говори и се пише много по този въпрос, дори прекалено много. Но малцина разбират истински цялата съдбовност на този проблем. Струва ми се, че един клон от човешкото знание все още не е равностойно застъпен в научната фантастика. Това е областта на биологичните хипотези. Затова ми се ще да се появи някакъв синтез между техника и биология и в тая литература да намират повече място биологични въпроси. Какво да се прави – всеки си има свои мечти. В тази област – аз също...

Разговора води Чавдар Гешев

[Назад към основната страница](#)